

ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

У статті розкрито особливості принципів застосування технології підготовки спеціалістів соціономічних професій, які визначені в контексті синергетичного та системного підходів до організації професійної підготовки. **Ключові слова:** принципи застосування технології підготовки спеціалістів соціономічних професій, синергетичний та системний підходи.

Буркова Л. В. Принципы применения технологии подготовки специалистов социномических профессий. В статье раскрыты особенности принципов использования технологии подготовки специалистов социномических профессий, которые определены в контексте синергетического и системного подходов организации профессиональной подготовки. **Ключевые слова:** принципы использования технологии подготовки специалистов социномических профессий, синергетический и системный подходы.

Burkova L. V. The principles of using technology of teaching specialists of socionomical professions. In the following article are disclosed the characteristics of principles of using technology of teaching specialists of socionomical professions which are defined in the context of synergetic and systematic approach to organizing of professional teaching of specialists. **Key words:** principles of using technology of teaching specialists of socionomical professions, synergetic and systematic approach.

Технологіям підготовки спеціалістів у ВНЗ присвячено чимало досліджень (Н. Воскобойнікова, В. В. Гузеев, А. М. Захлебний, Н. Є. Кузнецова, В. М. Назаренко, І. Б. Полат, Е. С. Сенновський, П. І. Трет'яков, Т. С. Федорова, Д. В. Чернілевський, М. О. Чошанов, П. А. Юцявічене, Ф. Янушкевич та ін.). Цими та іншими дослідниками [1] вивчався феномен технології в навчальному процесі, обґрунтовувались її етапи, структура, визначалась різниця між технологією та звичними методиками тощо. Між тим і сьогодні не існує єдиної позиції щодо розуміння поняття «технології», які застосовуються в підготовці спеціалістів у ВНЗ, не існує і єдиної їх класифікації. Різноманітність поглядів, які, до речі, у переважній своїй більшості справедливі, пояснюється цілком очевидними речами. По-перше, автори, розробляючи технологію для підготовки спеціалістів, спираються на специфіку професії чи групи професій. По-друге, кожна з технологій відбиває ще й певну педагогічну ідею або розроблену теорію, що потребує перебудови або адаптації до неї процесу підготовки (наприклад, діяльнісний підхід, особистісний підхід, модульно-рейтингова система підготовки тощо). По-третє, з'являються інші різні чинники (організаційні, управлінські, психологічні, педагогічні, соціальні, економічні, культурні, історичні, ідеологічні тощо), які впливають на розробку, організацію та впровадження технологій підготовки спеціалістів. При цьому сама по собі технологія не буде працювати, якщо не будуть встановлені певні правила чи принципи її застосування. Вони не можуть бути формальними, оскільки виступають фундаментом, завдяки чому технологія виступає у якості саме такої, а не визначається індивідуальним досвідом педагога чи його майстерністю. Дотримання правил робить її повторювальною, не персональним надбанням, а професійним педагогічним. Принципам застосування технології підготовки спеціалістів соціономічних професій присвячена ця стаття.

В основі принципів, як правило, знаходяться встановлені закономірності. Закономірності застосування технологій дозволяють не тільки їх повторювати, але й зберігати технологію як певний алгоритм досягнення результату. Традиційне розуміння застосування алгоритму зобов'язує жорсткого дотримання встановлених правил, дотримання їх послідовності. Така позиція характеризує жорсткі закриті і лінійні системи. Системи, що здатні до саморозвитку, відбивають інші закономірності, які розкривають їх динамізм, характер, можливі стратегії розвитку

Технологія формування професійної компетентності у майбутніх спеціалістів соціономічних професій, перш за все, відбиває головну закономірність, властиву для освітньої системи і для соціономічних професій, а саме – відкритість і нелінійність. Сенса нелінійності системи полягає у тому, що множині рішень відповідає множина шляхів розвитку цієї системи. На думку С. П. Курдюмова, нелінійними називають такі системи, характеристики яких залежать від процесів, що в них відбуваються [2; 3], тобто це природні, соціальні та інформаційні системи.

Освітня система, з точки зору теорії синергетики, відноситься до соціальної, тобто до складної, нелінійної і відкритої системи. Таким чином, характеристики, які притаманні для цього класу систем, присутні в освітній системі, а це означає, що не рахуватися з ними неможливо, якщо метою є побудова продуктивної цілісної системи. За аналогом природна система також є складною з безліччю елементів, які не всі, на перший погляд, зв'язані між собою. Між тим, саме фактори зв'язку, зорієнтовані на управляючі параметри (параметри порядку) сприяють тому, що всі елементи природи існують в гармонії в єдиному темпосвіті. Флуктуації (коливання), що приводять до процесу біфуркації (роздвоєння), сприяють еволюції системи (вибору її шляху).

Освітня система є складною, тому що вона утримує безліч незалежних, нелінійних елементів, кожний з яких може взаємодіяти з іншими. В системі освіти це вся сукупність її елементів – від змісту, форм занять, цілей, технологій до викладачів, студентів, різних видів і форм професійної підготовки. В залежності від утворення сутнісних зв'язків (параметрів порядку або управляючих параметрів) між елементами системи складаються її властивості, які сприяють формуванню певних закономірностей розвитку системи. Зміна одного з елементів викликає зміну інших елементів. Якщо ці зміни приводять до розвитку системи, то вони носять позитивний зворотній зв'язок, а якщо формальний характер (що веде до зміцнення стабільності системи), то такі зміни назвемо негативним зворотнім зв'язком. Для розвитку системи важливими є обидва типи зв'язків, якщо вони взаємодіють.

Спрямованість на формування способів професійної діяльності засобами вирішення навчальних професійних задач дозволяє визначити один із головних принципів даної технології – *принцип міждисциплінарності*.

Традиційна підготовка спеціалістів у вищій школі зосереджена на дисциплінарному підході, результатом застосування якого мають бути знання, уміння, навички, які, як декларується в ГСВО, утворюють структуру професійних компетентностей. Останні є основою вирішення професійних задач. Коли загальна кількість навчальних дисциплін незначна, то можна відстежити на рівні знань, умінь і навичок міждисциплінарні зв'язки між ними. Сучасна освіта, яка вступила в інформаційну епоху, характеризується не тільки неоднозначністю визначення одного і того ж поняття, але й швидким розвитком знань. Тобто сучасні знання перебувають у постійній динаміці розвитку. Тому традиційний знаневий дисциплінарний підхід є неефективним, а міждисциплінарний (на рівні ЗУНівських зв'язків) є складним і неконструктивним. Такий підхід навантажує пам'ять майбутнього фахівця розрізненими знаннями з сподіванням, що вони інтегруються в професійній діяльності при вирішенні професійних задач.

Отже, принцип міждисциплінарності має працювати, спираючись на інші ніж ЗУН елементи, які виступатимуть певними параметрами порядку в формуванні професійних компетентностей. Безумовно, що такі елементи мають спиратися на змістові і процесуальні характеристики, які мають інтегрований характер і відбиватимуть характеристику їх стійкості. Оскільки знання постійно змінюються, то вони не можуть виконувати цю функцію. Такими елементами міждисциплінарних зв'язків є *способи професійної діяльності*. Вони в технології виступатимуть як вагомий варіант параметрів порядку.

Якщо професійна підготовка будується на послідовності формування трьох рівнів способів професійної діяльності, то неважливим є назва дисципліни і зв'язок на рівні знань та умінь з іншими дисциплінами. В основі цього механізму природно з'являється інтеграція цих компонентів без акценту на них. Сам спосіб професійної діяльності «притягує» необхідні знання, уміння та інші характеристики. Спосіб професійної діяльності є природною умовою для створення міждисциплінарності знань та встановлення між ними суттєвих процесуальних зв'язків.

Важливою характеристикою для технології є її алгоритмічність. Така характеристика дає можливість повторювати її для отримання однаково ефективного результату на відміну від майстерності, якій властиві індивідуальний стиль, досвід, бачення тощо. Зазвичай технологічність підготовки найбільш властива для інженерних спеціальностей, які потребують покроковості і послідовності освоєння професійних технологій. Для гуманітарного напрямку навчальні технології носять більше загальний характер, який дозволяє кожному окремому викладачу виявляти індивідуальну професійну майстерність. Тому нашим завданням було поєднати ці дві характеристики: з одного боку – технологічність навчального процесу з можливістю повторити технологію, з іншого – врахувати можливість для творчості педагога. Здійснення такого підходу забезпечує принцип самоорганізації.

Принцип самоорганізації передбачає рухливу структуру елементів технології, які при будь-якому поєднанні дають очікуваний результат професійної підготовки фахівців. Що це означає? Поняття самоорганізації має на увазі наступне. Є певна система з структурними елементами. Зміна зв'язків між цими елементами, або зміна позицій в її ієрархії змінює зовнішню конфігурацію цієї системи, але сама система не руйнується. Потрібно зауважити, що такий принцип не працює в жорстких механічних системах, побудованих на лінійній закономірності. Принцип самоорганізації властивий для відкритих нелінійних систем, до яких відноситься освітня система. Закриті системи характеризуються стійкістю, рівновагою, а відкриті, здійснюючи постійний обмін (рух) енергією, речовинами, інформацією, порушують цілісність закритої системи невірноваженістю, постійно прагнучи до еволюції. Тобто, як тільки закрита система починає процес обміну енергіями, вона переходить у стан невірноваженості і стає відкритою. У цей час у ній відбувається зниження ентропії, нарощується флуктуація (від лат. *fluctuation* – коливання). Іноді окрема флуктуація або їх комбінація може стати настільки сильною у результаті позитивного зворотного зв'язку, що існуюча раніше системна організація не витримує і руйнується. Саме у цей зламний момент, який називають точкою біфуркації (від лат. *bifurcus* — роздвоєний), важко передбачити, у якому напрямі буде відбуватися подальший розвиток системи. Між тим в соціальних системах, до яких відноситься освіта, процес біфуркації відрізняється від аналогічних процесів, наприклад у природі. Соціальна система проектується і керується людьми, а момент біфуркації припускає вибір людиною подальшої стратегії розгортання системи в розвитку. Нестійкість у синергетиці можна розуміти двояким образом: 1) ситуація вибору у момент біфуркації, коли відкриваються різні шляхи розвитку при виході на той чи інший аттрактор (від лат. *attraho* – притягую до себе); 2) нестійкість у смислі чутливості процесів до малих флуктуацій. З точки зору методології найбільш достовірним є розуміння нестійкості, який відноситься до другого випадку. Тобто нестійкість розуміється як режим з «загостренням», режими надшвидкісного наростання, розвитку процесів з нелінійним позитивним зворотнім зв'язком. Позитивний зворотній зв'язок не пригнічує змін в системі, а збільшує їх, може реагувати на мале відхилення або «ввести» зміни в систему. Негативний зворотній зв'язок створює стан рівноваги, спокою, тобто прагне до стійкості системи. Будь-яке відхилення в системі пригнічується цим типом зв'язку, він не дозволяє змінити стан системи. Прикладом позитивного зворотного зв'язку є термостат живого організму у ролі захисного механізму від вірусів грипу, які пригнічуються високою температурою, тобто стрибок температури хворого організму – приклад відхилення показників температури від норми за рахунок роботи позитивного зворотного зв'язку.

Отже, буде логічним, якщо закономірність самоорганізації буде збережена і для всіх елементів освітньої системи. Відкритість системи означає відкритий інформаційний обмін системи з іншими системами не тільки через її межі, але і через її точки та зони. Відкритість означає динамічність розвитку системи. Лінійність системи ґрунтується на жорстких правилах послідовності, етапності, в ній визначені головні та другорядні елементи, які отримують постійне місце в системі, де кожний наступний її елемент знаходиться в зв'язку з попереднім, а їх перестановка руйнує систему. Нелінійність відображає процес ефективного розвитку системи, тобто систему можна розглядати з будь-якої позиції, з будь-якого елементу. Нелінійність означає: 1) багатоваріативність, альтернативність шляхів розгортання технології; 2) вибір з даних альтернатив; 3) темп, що змінюється; 4) необоротність вибору і застосування альтернативи; 5) дискретність варіантів розгортання технології (можливий не один варіант, а на вибір із закладених у технології). При цьому будь-який шлях розгортання технології передбачає отримання позитивного закладеного результату. Кожний з обраних параметрів технології для її структурування виступає стрижнем розгортання навчальної стратегії.

Сутність першого варіанту технології – формування способів професійної діяльності через реалізацію задачного підходу. Способи професійної діяльності в системі виступатимуть параметрами порядку для відбору і структуризації змісту професійної підготовки та структуризації за певною типологією задач. Задачі в цьому варіанті визначаються в якості засобу формування способів професійної діяльності.

У другому варіанті технології навчальні професійні задачі виступатимуть параметрами порядку. Тобто навчальні професійні задачі, які відбиватимуть навчальний зміст спеціальності, організують способи професійної діяльності, які походять від змістової і процесуальної складових

навчальних професійних задач. Для цього варіанту необхідно розробляти задачі за певною типологією, які відбивають способи професійної діяльності.

У третьому варіанті параметрами порядку виступатимуть професійні характеристики, які утворюють сутність професійної діяльності певної професії. Характеристики професійної діяльності відбивають зміст і способи професійної діяльності та організують змістову і процесуальну частину технології, тобто характеристики професійної діяльності формуються через способи професійної діяльності, які в свою чергу формуються на основі задачного підходу.

Ці варіанти стосуються загальних стратегій розгортання технології формування професійних компетентностей у студентів. Вони характеризують загальну архітектуру технології. Внутрішні складові, до яких відноситься зміст навчання, принцип самоорганізації дозволяють будувати його в залежності від бачення послідовності формування способів професійної діяльності, рівнів володіння ними тощо. В залежності від цього будеться вся система технології підготовки фахівців, яка має досягти визначеної мети.

Принцип системності. Принцип самоорганізації не заперечує принципу системності, тобто дотримання певного порядку і структурності її елементів і зв'язків. «Чтобы действительно знать предмет, надо охватить, изучить все его стороны, все связи и опосредствования. Мы никогда не достигаем этого полностью, но требование всесторонности предостерегает нас от ошибок...» [4].

Якщо технологію формування професійних компетентностей у майбутніх спеціалістів соціономічних професій розглядати як систему, то зрозуміло, що вона повинна працювати на основі цього принципу. Для системи характерними властивостями є: 1) Сукупність елементів, які при певних умовах можуть розглядатися як системи; 2) Наявність суттєвих зв'язків між елементами або їх властивостями. Під суттєвими зв'язками розуміються такі, що закономірно з необхідністю визначають інтегративні властивості системи і виявляють її як цілісний об'єкт; 3) Наявність певної організації, що виявляється в зниженні ступеня ентропії (невизначеності) системи; 4) Існування інтегративних властивостей, які властиві системі в цілому, але не властиві жодному з елементів окремо. Їх наявність показує, що властивості системи, хоча і залежать від властивостей елементів, але не визначаються ними повністю. Висновок: система не зводиться до простої сукупності елементів. Отже, принцип системності передбачає виявлення елементів системи, встановлення між ними суттєвих зв'язків у відповідній до цілей організації структури системи.

Сукупність елементів технології формування професійної компетентності утворюють характеристики професійної діяльності, способи професійної діяльності, навчальні професійні задачі, цілі підготовки фахівців соціономічних професій, які конкретизуються в процес формування компетентностей, тобто інтегруються в цілі технології. Суттєві зв'язки утворюють зв'язки взаємодії елементів. Так, певний спосіб професійної діяльності утворює змістовий зв'язок з іншими способами, що в цілому сприяє формуванню певного рівня компетентності. Оволодіваючи одними способами професійної діяльності, поглиблюються і розширюються знання про інші. Оволодіваючи способами професійної діяльності, суб'єкти професійної підготовки оволодівають змістом професійної діяльності та відповідними їй характеристиками, що в цілому сприяє продуктивному рішенню навчальних професійних задач. Зрозуміло, що це вимагає відповідної структуризації. Логіка змісту знань у даній технології відбиває ієрархію способів професійної діяльності. При цьому йдеться мова про цикли професійно-орієнтованих дисциплін, оскільки в них мають бути в повному обсязі відображені способи професійної діяльності. Організацію логіки змісту навчальних дисциплін можна побудувати на основі визначених восьми типів навчальних професійних задач. За такої умови задачі виступатимуть параметрами порядку для способів професійної діяльності і організації навчального змісту для досягнення мети технології. Справедливо відмітити, що окремих елементів технології не може бути самодостатнім в технології, і лише в системі вони приведуть до необхідного результату.

Принцип системної ієрархії пов'язаний з попередніми принципами. Системна ієрархія передбачає два напрями – вертикальний та горизонтальний. У звичайній ієрархічній структурі прийнято визначати вертикальний порядок від найнижчого до найвищого рівня або навпаки. При цьому така ієрархічна структура утворює взаємозв'язок між рівнями системи. Кожен із рівнів системи насичений своїми елементами, які у взаємозв'язку утворюють підсистеми рівнів, тобто на кожному з рівнів утворюється горизонтальний порядок, виконуючи роль окремої системи і складової вертикальної ієрархічної системи. Перехід по вертикалі від рівня до рівня є об'єкто-утворюючим фактором, що поділяє кожний із рівнів на самостійні підсистеми. Якщо вертикаль утворює стратегію

технології, яка узгоджується з часом професійної підготовки, загальною метою, то горизонталь на кожному з рівнів утворює змістові і процесуальні зв'язки між елементами.

Технологія формування професійної компетентності фахівців соціономічних професій включає три рівні способів професійної підготовки: 1) загальнопрофесійний, який властивий для класу соціономічних професій. Способи професійної діяльності цього рівня відбивають загальну їх специфіку, за якими можна визначити особливості соціономічних професій; 2) наступний рівень технології формування професійної компетентності включає способи професійної діяльності, які властиві для певної професії класу. З одного боку, вони є конкретизацією загальних способів професійної діяльності, з іншого, вони утворюють по горизонталі самостійну систему. В технології цей рівень забезпечує професійну підготовку на освітньому рівні бакалавра; 3) Третій рівень технології існує у взаємозв'язку з попередніми рівнями, але також може виступати самостійною системою. Цей рівень способів професійної діяльності відповідає вимогам підготовки фахівців на освітніх рівнях спеціаліста та магістра. Між тим, без попередньої базової підготовки вона як окрема самостійна система не спроможна забезпечити даних освітніх рівнів професійної підготовки. Важливість урахування даного принципу при застосуванні технології безперечна, оскільки у відповідності з ним мають враховуватися всі зв'язки способів професійної діяльності, які утворюють параметр порядку для структуризації навчального матеріалу, узгодженого з типами навчальних професійних задач, способи професійної діяльності, навчальні професійні задачі та зміст навчальних дисциплін утворюють в технології формування професійної компетентності системну ієрархію.

Одним із необхідних принципів технології формування професійних компетентностей виступає *принцип оптимальності*. Підставою для його застосування є розуміння того, що система підготовки фахівців має складний, нелінійний, динамічний характер. Тому перед викладачем кожного разу постають нові завдання реалізації навчально-методичних задач для досягнення визначених цілей підготовки студентів до професійної діяльності. Технологія має варіативний характер, дозволяє визначати і добирати альтернативні шляхи формування професійних компетентностей. До того ж специфіка професійної діяльності соціономічних професій багатогранна і різноманітна в своїх конкретних професійних задачах, адже охопити всі їх численні характеристики є трудомістким методичним завданням, при виконанні якого може втратитись сутність професійної підготовки. Специфіка вирішення професійних задач у соціономічних професіях говорить про відсутність штампів в їх вирішенні, оскільки вони стосуються соціальних проблем, соціальних стосунків, тому формування професійної компетентності традиційним шляхом дає формальний результат, який виявляється в недієздатності застосування способів професійної діяльності. Оптимальність формування професійних компетентностей виявляється у розумінні цієї специфіки, відображенні її в навчальному процесі через виявлення параметрів порядку, які є ключовими для професійної діяльності. Це можуть бути способи професійної діяльності, навчальні професійні задачі, характеристики професійної діяльності.

Принцип оптимальності включає, з одного боку, стратегію охопту всіх елементів технології в певній системі, підпорядкованій оптимальній її структуризації. З іншого боку, охоплення всієї системи можливе при умові формалізації розгорнутих структур. Саме за умови формалізації елементів технології можливо визначити найбільш оптимальний вихід на результат. Цей принцип тісно пов'язаний з принципом самоорганізації і вступає з ним у діалектичний зв'язок. Визначення параметрів порядку сприяє, з одного боку, певному впорядкуванню елементів структури технології, з іншого, дає можливість вибирати з різних варіантів формування професійних компетентностей найбільш оптимальний.

Отже, важливо знайти оптимальний варіант застосування технології в цілому і в конкретному її змістово-процесуальному втіленні. Принцип оптимальності дозволяє позбутися формальних одиниць в елементах системи, які несуть більше фонове навантаження в системі підготовки, ніж сутнісне. Для реалізації цього принципу, по-перше, важливо визначити ієрархію способів професійної діяльності, які раціонально доповнюватимуть змістову складову професійної підготовки, тобто знаннєвий компонент. По-друге, визначити умови включення професійних задач у процес формування способів професійної діяльності.

Визначені принципи взаємодіють між собою. В основі цієї взаємодії існує діалектичний зв'язок, завдяки чому враховані всі важливі особливості технології формування професійних компетентностей майбутніх спеціалістів соціономічних професій, а саме – складність соціальної

системи, її динамічність і невизначеність. Принципи даної технології спрямовані на визначення серед альтернатив вибору шляхів реалізації її як цілісної системи професійної підготовки фахівців на основі компетентнісного підходу, так і застосування окремих складових цієї системи. Принципи впливають на структурну організацію технології формування професійної компетентності, впорядкування навчального змісту професійно орієнтованого циклу підготовки, враховуючи всі важливі елементи підготовки фахівців соціономічних професій.

Література

1. Боголюбов В. И. Лекции по основам конструирования современных педагогических технологий / В. И. Боголюбов. – Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2001. – 188 с.
2. Князева Е. Н. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. – М.: Наука. 1994. – 238 с.
3. Курдюмов С. П. Самоорганизация сложных систем [Электронный ресурс] / С. П. Курдюмов. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru>.
4. Ленин В. И. // Полн. собр. соч. / Ленин В. И. – М.: Политиздат. Т. 42. – С. 290.

Надійшла до редколегії 14 серпня 2009 р.

УДК 37.574

Кадол Ф. В., Кошман Е. Е.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТАРШЕКЛАССНИКОВ: СУЩНОСТЬ, СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ

Кадол Ф. В., Кошман Е. Е. Екологічна діяльність старшокласників: сутність, структура і зміст. У статті проведено аналіз сутності, структури та змісту екологічної діяльності учнів старших класів. *Ключові слова:* екологічна діяльність, учні старших класів загальноосвітньої школи.

В статье проведен анализ сущности, структуры и содержания экологической деятельности старшеклассников. *Ключевые слова:* экологическая деятельность, ученики старших классов общеобразовательной школы.

Kadol F. V., Koshman E. E. Ecological activity of students of higher forms: essence, structure and maintenance. The analysis of essence, structure and maintenance of ecological activity of students of higher forms is conducted in the article. *Key words:* ecological activity, students of higher forms of general school.

В последние годы экологическая проблематика становится важнейшим направлением гуманитарных и биологических исследований, а также одной из стратегических линий в системе школьного образования. Особенно актуальной является проблема развития экологической культуры субъектов образовательного процесса. Данная проблема базируется на основном противоречии, которое сегодня имеет место в социокультурном, экологическом и образовательном пространствах. Суть его заключается в потребности современного общества в людях, обладающих экологической культурой, и неготовностью системы воспроизводства (особенно образования) к решению этой проблемы. Устранение данного противоречия возможно, если экологическая составляющая будет являться стратегической линией деятельности в различных сферах человеческой действительности, особенно в системе школьного образования.

Во многих научно-методологических работах, посвященных этой актуальной теме, широко используется понятие «экологическая культура». Под экологической культурой учащихся мы понимаем часть общей культуры личности, специфика которой заключается в гармонично развитых мыслительной, когнитивной, аксиологической, деятельностной и рефлексивной сферах, обеспечивающих эколого-обоснованное взаимодействие учащихся с окружающим миром (природной и социальной средой, людьми, самим собой). На основании современных теоретико-методологических исследований и исходя из культурантропологии и сущности экологической деятельности, можно выделить в экологической культуре учащихся следующие компоненты: потребностно-мотивационный, когнитивный, аксиологический, рефлексивно-мыслительный и деятельностно-поведенческий.

Центральным компонентом в структуре экологической культуры личности является деятельностно-практический, поскольку именно в нем данная культура формируется, проявляется и реализуется. Характеристики данного компонента экологической культуры рассмотрены в